

іншомовного спілкування у вищій школі є формування в студентів мотивації до вивчення іноземної мови та оволодіння мовленнєвою компетенцією, що неможливо без взаємодії і взаєморозуміння. Завдяки використанню інтерактивних технологій кожне заняття стає цікавішим і креативнішим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. И. Щукин. – М. : Икар, 2009. – 448 с.
2. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника / И. Л. Бим. – М. : Русский язык, 1977. – 288 с.
3. Інтерактивні технології навчання / авт.-упор. І. І. Дівакова. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – С. 23–27.

4. Костомаров В. Г. Методика преподавания русского языка как иностранного / В. Г. Костомаров, О. Д. Митрофанова. – М. : Русский язык, 1990. – 270 с.

5. Кашлев С. С. Технология интерактивного обучения / С. С. Кашлев. – Минск : Белорусский верасень, 2005. – 220 с.

6. Куріцина М. «Відчуй себе інтелектуалом!» : Інтерактивні технології в розвитку творчих здібностей / М. Куріцина // Освіта. – 2005. – №9. – С. 4–5.

7. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е. И. Пассов. – М. : Русский язык, 1989. – 276 с.

Дата надходження до редакції: 10.09.2015 р.

УДК 378.147:81

Олександра ОГРИНЧУК,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовознавства
Івано-Франківського національного
медичного університету

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МОНОЛОГІЧНОГО ТА ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

У статті з'ясовуються проблеми навчання монологічному і діалогічному мовленню, які виникають у процесі вивчення української мови як іноземної. Подаються методичні рекомендації щодо відбору та системності завдань, що сприяють ефективному формуванню мовленнєвих навичок і вмінь.

Ключові слова: методика, монолог, діалогічне мовлення, ефективність, комуніканти.

В статті вивчаються проблеми обучения монологической и диалогической речи, которые возникают в процессе изучения украинского языка как иностранного. Предлагаются методические рекомендации по отбору и системности заданий, что способствуют эффективному формированию речевых навыков и умений.

Ключевые слова: методика, монолог, диалогическая речь, эффективность, коммуниканты.

The article investigates the problem of educating monologue and dialogue speech arising in the study of

Ukrainian language. Served guidance on selection and systemic tasks that contribute to effective formation of speech skills and abilities.

Key words: technique, monologue, dialogue speech, efficiency, communicant.

Проблема навчання мовленню є однією з актуальних проблем у методиці навчання іноземних студентів. Адже навчання монологічної мови є надзвичайно складним процесом. Монологічне висловлювання розглядається як компонент процесу спілкування будь-якого рівня – парного, групового, масового. Саме тому будь-яке монологічне висловлювання завжди комусь адресоване, навіть якщо цей адресат – той, хто говорить, хоча в структурних та інших відносинах його види досить специфічні. Найбільш характерною функцією мови, що передбачає вміння вести бесіду, розпочати розмову, є діалогічне спілкування, з допомогою якого можна одержати потрібні відомості та з'ясувати для себе ті чи інші питання.

Навчання говорінню як продуктивному процесу

вимагає від студентів-іноземців побудови висловлювання, обумовленого ситуацією спілкування, а також є складною методичною метою.

Проблему навчання монологічному та діалогічному мовленню розглядали такі науковці, як В. Л. Скалкіна, Г. В. Рогова, І. Л. Бім, І. О. Зимня, Г. Я. Зими́на, Л. К. Маркелова, Й. І. Пассова, С. Л. Захарова.

Мета статті – виявити проблеми навчання монологічному і діалогічному мовленню у методиці навчання студентів-іноземців та запропонувати шляхи їх вирішення.

Слід зазначити, що формування навичок іншомовного мовлення відбувається під час засвоєння цілеспрямованої діяльності. Тому дія стає автоматизованою і зосереджує увагу викладача та студента на відповідному мовному явищі. Робота розпочинається з розуміння студентом мовного правила, яке він повинен пояснити і вміло використати на практиці.

Початок формування комунікативної навички передбачає усвідомлення мети і способу дії. Якщо студенти оволоділи лексичним матеріалом, який підлягав засвоєнню, то можна розпочинати формування навичок із певного матеріалу. Презентація мовних зразків відбувається на початковому етапі, коли переважає усне введення. На цьому етапі пропонуються вправи із формування слухового образу та ситуативно обумовлених висловлювань, до складу яких входить нове явище. Включені до вправ словосполучення також потрібно заздалегідь опрацювати. Говоріння як вид мовленнєвої діяльності існує у діалогічній і монологічній формах. Діалогічне мовлення значно переважає, оскільки у повсякденному спілкуванні співбесідники користуються діалогом.

В останні десятиліття дослідники діалогічного мовлення зосереджують особливу увагу на функціонально-комунікативному описі діалогу, аналізують діалогічне мовлення із позицій взаємодії комунікантів. Мовознавців цікавлять такі питання, як комунікативні наміри й мета учасників спілкування, їхній взаємозв'язок і взаємозумовленість, готовність чи неготовність комунікантів до передачі та сприйняття інформації, ступінь їх активності у підтримуванні й розвитку діалогу. Беручи до уваги комунікативну мету (інтенцію) комунікантів, науковці вирізняють два види діалогів: 1) диктальний (або предметний), метою якого є отримання фактичної інформації; 2) модальний, що ґрунтується на обміні думками. Деякі дослідники [6, с. 42] за комунікативною метою розрізняють такі їх види:

- 1) інформаційний дискурс (діалог-інтерв'ю);
- 2) інтерпретаційний (діалог-самопрезентація);
- 3) інструментальний (директивний, аргументативний, персуазивний);
- 4) афіліативний (емоційно-афективний характер взаємодії комунікантів).

На ґрунті інтенціонального критерію В. Франк виділяє три типи діалогів:

- 1) комплементарний, що характеризується дефіцитом інформації в одного з комунікантів;
- 2) компетитивний, пов'язаний із конкуренцією думок, знань, прагнень партнерів із комунікації;
- 3) координативний, пов'язаний із координацією дій комунікантів для досягнення певного перлюкувативного ефекту [9, с. 12].

Діалогічне мовлення, як і монологічне, характеризується **зверненістю**. Спілкування, як правило, проходить у безпосередньому контакті учасників, які добре обізнані з умовами, за яких відбувається комунікація. Діалог передбачає зорове сприйняття співрозмовника й певну незавершеність висловлювань, що доповнюються позамовними засобами спілкування (мімікою, жестами, контактом очей, позами співрозмовників).

Однією з найважливіших психологічних особливостей діалогічного мовлення є його **ситуативність**. Ситуативним діалогічне мовлення є тому, що досить часто його зміст можна зрозуміти лише з урахуванням тієї ситуації, в якій воно здійснюється. Діалогічне мовлення більш динамічне та безпосередньо пов'язане із ситуацією.

Що стосується монологічного мовлення, то для монологу характерним є планування висловлювань, він може бути підготовленим та продуманим.

Особливістю діалогічного мовлення є його емоційна забарвленість. Діалог містить репліки подиву, захоплення, оцінки, розчарування, незадоволення тощо.

Ще однією характерною ознакою мовлення є його спонтанність. Діалогічне мовлення, на відміну від монологічного, неможливо спланувати заздалегідь.

Формування мовленнєвих умінь відбувається за допомогою послідовного переходу від простих мовленнєвих одиниць (слово, словосполучення, речення) до більш складних і великих (смісловий фрагмент, текст), від елементарних операцій (наприклад, імітація) – до більш складних. Вправи для навчання підготовленого діалогічного мовлення: відповіді на питання (короткі, повні і розгорнуті); постановка ситуативних і ключових питань; діалогізація прослуханого чи прочитаного монологічного тексту; складання (нового чи прочитаного) діалогу на задану тему; драматизація монологічного тексту; доповнення чи видозміна діалогу, проведення спрямованого (чи самостійного) діалогу. Вправи для навчання не підготовленого діалогічного мовлення: складання аргументованих відповідей на питання; проведення комбінованих діалогів (із репліками і коментарями інших учнів); побудова без попередньої підготовки керованого діалогу (з опорами і без опор); проведення ігор чи вікторин; проведення дискусій.

Перша репліка діалогічної єдності є завжди *ініціативною* (її ще називають реплікою-спонуканням або керуючою). Наступна репліка може бути або повністю *реактивною* (залежною або реплікою-реакцією), або *реактивно-ініціативною*, тобто включати реакцію на попереднє висловлювання й спонукання до наступного.

Відомо, що колективна робота стимулює пізнавальну активність студентів. Сприяють цьому і елементи співпраці, спільної мети. Важливим засобом серед інших форм тренування є робота в парах. Усне мовлення забезпечує постійне тренування, керує мовленнєвою діяльністю партнерів. Вправи із формування навичок діалогічного мовлення мають забезпечувати багатократність вживання структурних форм. Існують також вправи на розвиток елементарних умінь діалогічного і монологічного мовлення. Робота в парах потребує від студентів набору виразів, необхідних для спілкування. Засто-

сування таких виразів робить спілкування партнерів більш комунікативним, а оволодіння іноземною мовою – більш практичним.

Робота всієї групи над діалогами потребує відповідної організаційної і методичної підготовки викладача. Він складає відповідний текст розмови і планує, щоб кожен учасник взяв участь у бесіді. Для сильніших студентів мовна підтримка дається у вигляді ключових слів, мовних кліше тощо. На занятті з добре підготовленою групою доцільно поділити її на маленькі підгрупи по три студенти і запропонувати завдання щодо формування повідомлення. Роботу продовжує кожен з учасників, додаючи своє висловлювання.

Залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує той чи інший діалог, розрізняють такі функціональні типи діалогів: **діалог-розпитування**, **діалог-домовленість**, **діалог-обмін враженнями** (думками), **діалог-обговорення** (дискусія). Неабияке значення у процесі навчання діалогічному мовленню належить **рольовій грі**.

Залежно від комунікативної функції та характеру логіко-синтаксичних зв'язків між реченнями розрізняють такі основні типи монологічних висловлювань: **опис**, **розповідь**, **роздум (міркування)**. Основу їх класифікації складають такі логічні категорії, як простір, час, причина і наслідок. Людина або описує факти об'єктивної дійсності, передаючи їх просторові відношення, або повідомляє, розповідає про них, розглядаючи їх у часових відношеннях, або розмірковує про них, беручи до уваги інші відносини, найважливішими з яких є причинно-наслідкові.

Серед монологічного мовлення розрізняють: а) монолог стилістично нейтральний; б) монолог розмовний. Вправи для навчання підготовленого монологічного мовлення: відтворення зв'язних висловлювань із деякою модифікацією; складання ситуації чи розповіді; опис малюнка чи серії малюнків; відтворення ситуацій, у яких використані названі слова; переказ; передавання інформації декількома фразами; складання плану прослуханої розповіді; виклад діалогів у монологічній формі тощо. Вправи для навчання непідготовленого монологічного мовлення: придумування заголовка та його обґрунтування; опис картини чи карикатур, непов'язаних із темою, що вивчається; обґрунтування власного судження чи відношення до фактів; оцінка прослуханого чи прочитаного.

Робота над монологічним текстом повинна бути тематично спрямованою. Студентам пропонують ряд послідовно поставлених спеціальних запитань, відповіді на які формують зміст тексту. Можна також застосовувати і підготовчі вправи, основною вимо-

гою до яких є забезпечення самостійності студента.

На цьому етапі досить важливо, щоб викладач запропонував студентам комунікативні завдання, завдяки яким вони висловлюють своє ставлення до тієї чи іншої теми, доводять свою точку зору і беруть участь у комунікативній ситуації та мовленні в парах чи у формі індивідуального тренування. Комунікативні завдання спонукають до одержання потрібної і нової для студента інформації.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити наступні **висновки**:

1) під час навчання діалогічному та монологічному мовленню потрібно враховувати вимоги комунікативного підходу;

2) навчати діалогічному мовленню потрібно за допомогою діалогу-розпитування, діалогу-домовленості, діалогу-обміну враженнями, діалогу-обговорення та рольової гри; навчати монологічному мовленню слід, використовуючи монолог-опис, монолог-розповідь, монолог-міркування;

3) з метою ефективності формування вмінь і навичок діалогічного та монологічного мовлення необхідно застосовувати комплекси вправ для засвоєння означених видів мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ніколаєва С. Ю. Сучасні підходи до викладання іноземних мов / С. Ю. Ніколаєва, О. М. Шерстюк // Іноземні мови. – 2001. – № 1. – С. 50-58.
2. Ніколаєва С. Ю. Сучасні технології навчання іноземного спілкування / С. Ю. Ніколаєва, Г. А. Гринюк. – К. : Ленвіт, 1997.
3. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование / Е. И. Пассов. – Липецк : Липецкий гос. пед. ин-т, 1998.
4. Серафимова М. А. Тематические диалоги / М. А. Серафимова, А. М. Шаевич. – Л. : Просвещение, 1988. – С. 52-70.
5. Скалкин В. Л. Обучение диалогической речи (на материале английской речи) : пособие для учителей / В. Л. Скалкин. – К. : Рад. школа, 1989.
6. Складенко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування навичок і вмінь / Н. К. Складенко // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3-8.
7. Складенко Н. К. Обучение речевой деятельности на английском языке / Н. К. Складенко. – Киев, 1998.
8. Сухих С. А. Методология и методы исследования диалога / С. А. Сухих // Диалог глазами лингвиста. – Краснодар, 1994. – С. 39-47.

Дата надходження до редакції: 14.09.2015 р